

УДК 371.134:364

Сойма Наталія Дмитрівна
викладач
кафедра соціології і соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
Sojma.nataliya48@gmail.com

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ВІДХИЛЕННЯМИ У АДАПТАЦІ В США

Анотація. У статті розглядається проблема виховання дітей з девіантною поведінкою в США, актуальність якої зумовлена значним зростанням кількості таких дітей. Метою статті є аналіз особливостей організації виховної роботи в США з дітьми, схильними до девіантної поведінки. Виявлено домінуючу роль принципу гуманізму у реалізації завдань виховання, який передбачає прийняття кожної дитини такою, якою вона є; індивідуальний підхід; довіру і відкритість у здійсненні педагогічної взаємодії вихователя і вихованця; надання переваги виховним заходам над караючими в ресоціалізації особистості з девіантною поведінкою; забезпечення права дітям самостійно організовувати своє життя, використовуючи виховний потенціал колективу. Методи дослідження: аналіз наукових джерел з теми дослідження, індукція, дедукція, конкретизація, узагальнення.

Ключові слова: діти з відхиленнями в адаптації, девіантна поведінка, гуманізм, виховна робота, США

Вступ. Дестабілізація економіки, спад виробництва, воєнні дії на сході країни, зниження життєвого рівня населення відображається на психологічному самопочутті людей, породжуючи внутрішні конфлікти, напругу, тривожність, страх, агресію, а іноді й жорстокість. Виклики сьогодення часто перевищують звичний адаптивний потенціал підлітків. Частими стали прояви з їхнього боку демонстративно-зухвалої поведінки, цинізму, негативізму, які в переважній більшості випадків є свідченням соціальної дезадаптації неповнолітніх.

Як відомо, термін «адаптація» запозичений з латинської мови і означає пристосування. Наприклад, це може бути пристосування організму, особистості до різних впливів чи умов життя, які постійно міняються [6, с. 10]. Низька адаптивність або її відсутність характеризуються терміном «дезадаптація».

Процес соціальної адаптації безперервний, зважаючи на те, що в соціальному середовищі відбуваються постійні зміни, які потребують нових способів пристосування індивіда. Результатом соціальної адаптації особистості є її адаптованість. Адаптованість може бути внутрішньою, що виявляється у формі перебудови функціональних структур і систем особистості при певній трансформації середовища її життя і діяльності (у цьому випадку зовнішні форми поведінки й діяльності особистості змінюються відповідно до зовнішніх вимог середовища; зовнішньою (поведінковою), коли особистість внутрішньо змістовно не перебудовується і зберігає себе, свою самостійність; змішаною, при якій особистість частково перебудовується і пристосовується до середовища, його цінностей, норм і водночас зберігає своє Я. Якщо ж особистість не може пристосуватись до умов середовища, виникає часткова або повна дезадаптація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми дезадаптації дітей досліджують вчені: Т.Азарова, М.Бітянова, О.Безпалько, Н.Максимова, Л.Олифіренко, Н.Ричкова, Л.Шипіцина та ін. Вони по-різному тлумачаться поняття «дезадаптація». Зокрема, стан дезадаптації можна розглядати, по-перше, як відносно короточасний ситуативний стан, який є результатом впливу нових, незвичних подразників середовища і який сигналізує про порушення рівноваги між психічною діяльністю і вимогами середовища, спонукає до переадаптації. В цьому розумінні дезадаптація – необхідна складова процесу адаптації. По-друге,

дезадаптація може бути досить складним і тривалим психічним станом, викликаним функціонуванням психіки на межі її регулятивних можливостей, який виражається в неадекватній реакції і поведінці особистості. Вчені Т.Азарова, М.Бітянова вважають, що адаптація – це не тільки пристосування до успішного функціонування у даному середовищі, але і здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку. Адаптована дитина пристосована до повноцінного розвитку свого особистісного, фізичного та інших потенціалів в даному середовищі. Слід підкреслити, що явище дезадаптації нерозривно зв'язане з явищем девіантності. Фактично, дезадаптація розглядається більшістю учених як один із видів девіантної поведінки.

З дітьми, які мають відхилення в адаптації працюють психологи, педагоги, медики та інші фахівці. Особлива роль в профілактичній роботі належить соціальним працівникам. Зауважимо, що професійної підготовки соціальних працівників в Україні розпочалася порівняно недавно і окремі аспекти підготовки і професійної діяльності цих фахівців продовжують залишатися недостатньо вивченими, що актуалізує доцільність вивчення зарубіжного досвіду. Значні здобутки у цьому плані є в США.

Метою статті є аналіз виховної роботи США з дітьми, які мають відхилення в адаптації. **Методи** дослідження: аналіз наукових джерел з теми дослідження, індукція, дедукція, конкретизація, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури засвідчує значний інтерес вчених США до проблеми виховної роботи з дезадаптованими дітьми. Американські вчені розглядають цю проблему в контексті профілактики девіантної поведінки, складовою якої є спеціальна соціально-педагогічна робота.

Метою соціально-педагогічної роботи є допомога дітям і підліткам у непростих життєвих ситуаціях, пробудження у них життєвих сил, включення їх у контекст життєдіяльності сім'ї, соціальної спільноти, суспільства. Її суть полягає не лише у забезпеченні підлітка благами, але й у допомозі в тому, щоб він сам міг здобувати необхідні блага, використовувати їх [2]. Слід підкреслити, що соціально-педагогічна виховна робота з дітьми, схильними до девіантної поведінки, в США має чітко виражену гуманістичну спрямованість.

Гуманізм як система поглядів, яка історично

сформувалася у світовій культурі, розглядає людину як особистість, що має право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей (Я.А.Коменський, М.Монтесорі та ін.). Ідеалом різних напрямків гуманізму є гуманність і людяність, розвиток моральності, розуму, що зумовлює відповідну поведінку і ставлення до світу.

Поняття «гуманізм» широко використовується в наш час і передбачає систему світогляду, визнання цінності людини як особистості, її права на розвиток і прояв своїх здібностей. Сутність людини розглядається не тільки з біологічних і соціальних позицій, але містить і духовну складову.

Гуманізм розглядає людину як вищу мету суспільного розвитку, в процесі якого забезпечується реалізація його потенціалу в соціально-економічному і духовному житті. В різних сферах суспільного життя проявляються загальнолюдські першоджерела, які виступають як певна система цінностей, значима для всього людства, що утверджує важливість людського буття загалом і особистості зокрема.

Принцип гуманізму у вихованні передбачає повагу до особистості дитини у поєднанні з вимогливістю до неї, здійснює регулятивну функцію у відносинах педагогів і вихованців, вибудовуючи їх на взаємній повазі, довірливості, доброзичливості, співробітничстві.

Гуманістичні домінанти у вихованні дітей з девіантною поведінкою представлені гуманістичними ціннісними орієнтирами, які утворюють теоретичну та ідеологічну основу процесу виховання дітей з девіантною поведінкою і визначають найбільш суттєві риси, принципи, конкретні форми і методи профілактики і корекції девіантної поведінки.

Сутнісна характеристика гуманістичних домінант у вихованні дітей з девіантною поведінкою відображає основні риси гуманізму, які проявляються у вихованні дітей і визначають загальну гуманістичну спрямованість процесу виховання на реалізацію потреби особистості в безпеці, любові, повазі і визнанні права на свободу, розвиток і прояв здібностей на основі надання підтримки, своєчасної різносторонньої допомоги і раннього виявлення відхилень у формуванні особистості та її поведінці.

Аналіз системи виховання дітей з девіантною поведінкою в США дає можливість виявити та обґрунтувати гуманістичні домінанти, які утворюють її основу:

- прийняття кожної дитини такою, якою вона є, виявлення позитивних властивостей особистості та організація колекційної виховної роботи з опорою на них;
- індивідуальний підхід, який базується на глибокому знанні психологічних властивостей особистості і життєвих обставин вихованця, який передбачає роботу з вихованцем і його родиною з метою забезпечення присутності родини в його житті [4];
- довіра і відкритість у здійсненні педагогічної взаємодії вихователя і вихованця;
- надання переваги виховним заходам над караючими в ресоціалізації особистості з девіантною поведінкою [5];
- забезпечення права дітям самостійно організувати своє життя, використовуючи виховний потенціал колективу.

Згадані гуманістичні домінанти реалізуються в сучасних умовах широкою мережею державних, муніципальних структур, органів ювенальної юстиції, громадських організацій, освітніх закладів. Оперативна взаємодія між суб'єктами виховного впливу

забезпечує досить високу ефективність заходів ре соціалізації дітей і підлітків з девіантною поведінкою [1].

Цікавим є досвід організації виховної роботи в заміських таборах. Такі табори існують в США досить давно. Зародження табірної руху в США розпочалося в 1840 році і було спочатку зумовлено природним бажанням людей дати можливість дітям проводити більше часу за містом, подалі від індустріальних центрів. Пізніше відбулося переосмислення ролі заміських дитячих таборів в системі освіти, внаслідок чого акцент із завдань оздоровлення дітей змістився на освітньо-пізнавальні, морально-етичні, духовні аспекти. Сьогодні заміські табори в США є повноцінною складовою системи освіти. Вони розглядаються як місце, де діти можуть не тільки зміцнити своє здоров'я, але й долучитися до цінного соціального досвіду, оволодіти навичками життя в колективі, здійснити повноцінну самореалізацію.

В США існують різні типи таборів для дітей і підлітків: державні і недержавні, комерційні і некомерційні, табори, які працюють впродовж року або тільки влітку, але всі вони виконують функції оздоровчих і освітньо-виховних закладів, а також закладів ресоціалізації [3]. Слід також відзначити, що більшість таборів, незалежно від того, до якого типу вони відносяться, намагаються створити власні програми діяльності концептуального характеру, власну педагогічну стратегію, проте ці програми в цілому відображають загальну національну стратегію освіти і виховання підростаючого покоління.

Аналіз праць американських учених (B.Mason, E.Ells E.C.Reynold, A.Ball, H.Dimock) дає підстави стверджувати, що в останні десятиріччя в США успішно функціонують дитячі заміські табори, які призначені спеціально для корекції девіантної поведінки дітей.

Поява широкої мережі дитячих заміських таборів, орієнтованих на інтенсивну цілеспрямовану корекційну, профілактичну виховну роботу, дає можливість вирішити низку проблем, пов'язаних з формуванням у даній категорії дітей позитивної мотивації життєдіяльності, професійно-особистісним самовизначенням, підвищенням загальної культури і стимулюванням розвитку соціально і морально значимих цінностей. Слід підкреслити, що існуюча система дитячих таборів покликана виконувати також функцію додаткової освіти, нейтралізуючи недоліки і проблеми шкільного навчання.

В процесі нашого дослідження виявлено низку психолого-педагогічних умов діяльності заміських дитячих таборів, реалізація яких сприяє ефективності корекції девіантної поведінки дітей:

1. Матеріально-технологічні умови забезпечення основних корекційно-виховних програм. Зазвичай всі табори, в яких реалізуються подібні програми, представляють педагогічне цілеспрямоване організоване середовище, яке дає можливість підлітку відчувати себе в новому більш високо організованому просторі життєдіяльності, оволодіти навичками сучасної культури поведінки.

2. Наявність в таборах широкого спектру видів діяльності і спілкування, зорієнтованих на особливості дітей групи ризику, які відкривають їм можливості засвоєння соціально значимих типів поведінки і діяльності.

3. Використання технологій міжособистісної взаємодії (між ровесниками, дітьми різного віку, дітьми і дорослими).

4. Інтенсивність, яскраве емоційне забарвлення виховної роботи, яка там здійснюється, і має значний

вплив на дітей і підлітків, дає можливість проявитися їх кращим рисам, викликає позитивні переживання через усвідомлення своїх досягнень, визнання себе як особистості.

5. Потужне матеріально-технічне і методичне забезпечення, висока майстерність персоналу.

Всі ці умови проявляються у встановленні взаємовідносин продуктивного співробітництва, взаємній допомозі і підтримці з перших днів перебування дитини в таборі, в організації цілеспрямованого психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку кожного вихованця, опорі на позитивні якості в подоланні негативних

Ефективність діяльності заміських дитячих табо-

рів для дітей з девіантною поведінкою в США підтверджена стабільним збільшенням кількості дітей, які бажають брати участь в корекційних програмах на базі таборів, позитивними відгуками батьків, учителів, вихователів щодо суттєвих змін у поведінці дітей, зростанням кількості спонсорів і волонтерів, готових надати посильну фінансову допомогу і взяти участь в роботі таборів.

Висновки. Вважаємо, що американський досвід організації гуманістично спрямованої корекційно-виховної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки, містить багато цінних надбань і потребує подальшого вивчення і використання у вітчизняній педагогічній теорії і практиці.

References

1. Eadie, T. (2003). *Crime, Justice and Punishment* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
2. Hesse, S. (1998). *Child Welfare and Child Protection on the Eve of the 21st Century*. Stockholm Studies in Social Work 12. Stockholm: Stockholm University.
3. Kozlova, E.V. (2002). *Zagorodnye lageri US kak faktor korekcii povedeniya detej grupe riska* [US Country Camps as a Factor for Correction of Children's Risk Behaviour]. *Unpublished candidates Dissertation*. Moscow: Moscow State Pedagogical University [in Russian].
4. Kuhn, S.A.C. (2003). *Pyramidal training for families of children with problem behaviour*. In *Journal of Applied Behavior Analysis*, 36-77.
5. Morris, N., & Rothman, D.J. (Ed.). (1997). *The Oxford History of the Prison: The Practice of Punishment in Western Society*. Oxford: Oxford University Press.
6. Stepanov, O.M. (2006). *Psuologichna encyklopediya* [Psychological Encyclopedia. Kyiv: Akademvidav [in Ukrainian].

Список використаної літератури

1. Eadie, T. *Crime, Justice and Punishment* / T. Eadie. – 3 rd edn. – Oxford : Oxford University Press, 2003. - 113 p.
2. Hesse S. *Child Welfare and Child Protection on the Eve of the 21st Century*. Stockholm Studies in Social Work 12. / S.Hesse. – Stockholm: Stockholm University, 1998. – 251 p.
3. Козлова Е.В. Загородные лагеря США как фактор коррекции поведения детей группы риска: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Козлова Елена Владимировна. – Москва, 2002. – 172 с.
4. Kuhn, S. A. C. *Pyramidal training for families of children with problem behavior* / S. A. C Kuhn // *Journal of Applied Behavior Analysis*, 2003. - p. 36-77.
5. *The Oxford History of the Prison: The Practice of Punishment in Western Society* / Ed by. N.Morris and D.J.Rothman. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – P.178-179.
6. *Психологічна енциклопедія* / Автор-упорядник О.М.Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.

Рецензент: докт.пед.наук, проф. Козубовська І. В.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2018 р.
Стаття прийнята до друку 24.04.2018 р.

Сойма Наталія

преподаватель

кафедра социологии и социальной работы

ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

г.Ужгород, Украина

ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ С ОТКЛОНЕНИЯМИ В АДАПТАЦИИ В США

Аннотация. В статье рассматривается проблема воспитания детей с девиантным поведением в США, актуальность которой обусловлена значительным ростом количества таких детей. Целью статьи является анализ особенностей организации воспитательной работы в США с детьми, склонными к девиантному поведению. Выявлено доминирующую роль принципа гуманизма в реализации задач воспитания, предполагает принятие каждого ребенка таким, какой он есть; индивидуальный подход; доверие и открытость в осуществлении педагогического взаимодействия воспитателя и воспитанника; предпочтение воспитательным мерам над карающими в ресоциализации личности с девиантным поведением; обеспечение права детям самостоятельно организовывать свою жизнь, используя воспитательный потенциал коллектива. Методы исследования: анализ научных источников по теме исследования, индукция, дедукция, конкретизация, обобщение.

Ключевые слова: дети с отклонениями в адаптации, девиантное поведение, гуманизм, воспитательная работа, США

Soyma Natalia
Lecturer
Department of Sociology and Social Work
State University «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

HUMANISTIC DIRECTIONALITY OF CHILDHOOD WITH REMEDIES IN ADAPTATION IN THE USA

Abstract. The article deals with the problem of education of children with deviant behavior, the urgency of which is conditioned by a significant increase in the number of such children. The United States is chosen for the research, as this country has significant achievements in the organization of correctional work with the children who are prone to deviant behavior. The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the organization of educational work in the USA with the children who are prone to deviant behavior. In the course of the study, it was discovered that the social-pedagogical educational work with the children susceptible to deviant behavior in the United States has a clearly expressed humanistic orientation. The principle of humanism in education involves respect for the child's personality in conjunction with demanding to it, exercises a regulatory function in the relations of teachers and pupils, building them on mutual respect, trust, benevolence, cooperation. The analysis of the system of education of children with deviant behavior in the United States makes it possible to identify and substantiate the humanistic dominant that forms its basis: the adoption of each child as it is, the identification of positive personality traits and the organization of collectively educational work based on them; an individual approach based on a deep knowledge of the psychological properties of the individual and the circumstances of the pupil, which involves working with the pupil and his family in order to ensure the presence of the family in his life; trust and openness in the implementation of the pedagogical interaction between the educator and the pupil; giving preference to educational measures against punitive in the resocialization of a person with deviant behavior; ensuring the right of children to organize their own lives on their own, using the educational potential of the collective. The mentioned humanistic dominantes are realized in modern conditions by a wide network of state, municipal structures, juvenile justice bodies, public organizations, educational institutions. The operative interaction between the subjects of educational influence provides a rather high efficiency of measures of re-socialization of children and adolescents with deviant behavior. Methods of research: analysis of scientific sources on the topic of the research, induction, deduction, specification, generalization.

Key words: children with deviations in adaptation, deviant behavior, humanism, educational work, the USA.